

ком (певно, відомостей, документів – Т. В.) із розпорядження гр. Ігнат'єва, київського і волинського генерал-губернатора, коли йшлося про відбудову острозького костелу. Гоща, 22 липня 1898 року. Олександр Злотницький”. Низка виписок із хроніки зберігається у фонді З. Л. Радзимінського у Відділі рукописів ЛННБУС. Значною мірою хроніку використав при написанні праці з історії Острога С. Кардашевич. У 30-х рр. XX ст. фрагмент джерела опублікував у виданні “Rocznik Wołyński” Я. Гоффман. Археографічну публікацію фрагментів хроніки на сторінках часопису “Wołanie z Wołynia=Воляння з Волині” розпочато проф. М. П. Ковальським та кс. В.-Й. Ковалівим у 1996 році. Зараз публікацію хроніки здійснює Т. Вихованець. Джерело містить три згадки про ОА у XVII столітті. Під 1617 р. повідомляється про бакалавра з академії Валентинуса Закліковича, котрий певний час працював у прикостельній школі і через недогляд якого в останній трапилася пожежа. Під 1620 р. відзначається, що на момент прибуття в Острог плебана Вітковського Войцеха (а це відбулося у 1619 р.) учні католицької прикостельної школи ще навчалися при “Академії руській під керівництвом ректора руського”. Третя згадка про академію як “школу” міститься у фундації А.-А. Ходкевич острозькому парафіяльному костелові від 1624 року. Тут же містяться унікальні відомості про синів Олександра Острозького – Костянтина-Адама та Януша-Павла, дорогобузького архімандрита Луку, козацького гетьмана Бородавку.

Джерела: ЛННБУС. – ВР. – Радз. № 181/VI, 4 (ч. 2). – Арк. 1-10; ЦДІАУК. – Ф. 2227. – Оп. 1. – Спр. 710; Archiwum państwowe w Krakowie (Polska). Archiwum Sanguszków. Rękopisy. – Sygn. 1031.

Видання: “Budynek Szkoły Ostrogskiej przy Kościele Ostrogskim (1620)” / Підг. М. Ковальський // Wołanie z Wołynia=Воляння з Волині. – 1996. – № 9. – С. 37-39 (згадка про Острозьку академію); Початок острозької Хроніки / Підг. М. Ковальський // Там само. – 1997. –

№ 19. – С. 45-47; Хроніка Острозької парафії. [Rok Pański 1618]. Śmierć Xiążęcia Konstantego / Підг. Т. Вихованець // Там само. – 1999. – № 31. – С. 46-47; Kronika parafii Ostrogskiej. [Rok Pański 1619]. Śmierć i testament X. Janusza. Testament X. Janusza / Підг. Т. Вихованець // Там само. – 2000. – № 32. – С. 44-47; Kronika parafii Ostrogskiej. [Rok Pański] 1617. Odmiana w rządzie kościelnym / Підг. Т. Вихованець // Там само. – 1999. – № 30. – С. 45-46 (згадка про Острозьку академію); Kronika parafii Ostrogskiej. [Rok Pański] 1621. Najazd kozacki do Os[t]roga szkodlywy / Підг. Т. Вихованець // Там само. – 1999. – № 29. – С. 46-47; Rok Pański 1621. Dział wieczny / Підг. Т. Вихованець // Там само. – 1999. – № 28. – С. 46-47; Akta kościoła farnego Ostrogskiego od 1622 r. / Wyd. J. Hoffman // Rocznik Wołyński. – Równe, 1934. – Т. 3. – С. 192-212.

Література: Вихованець Т. Акти (хроніка) Острозького фарного костелу // Острозький краєзнавчий збірник. – Острог, 2004. – Вип. 1. – С. 6-9; Його ж. Войцех Вітковський (р. н. невід. – 1623) // Острозькі просвітники XVI – XX ст. – Острог, 2000. – С. 148-154; Його ж. Хроніка острозького фарного костелу як джерело до вивчення генеалогій острозьких міщан // Генеалогічні записки Українського геральдичного товариства. – Біла Церква, 2002. – Вип. 3. – С. 125-135; Його ж. Хроніка острозького фарного костелу як джерело до історії Острозької академії // Студентські наукові записки. – Острог, 2000. – Т. 1. – С. 26-32; Ковальський М. П. Документи родинного фонду Сангушків Краківського державного воєводського архіву як джерела з соціально-економічної історії України XVI-XVIII ст. // Архіви України. – 1983. – № 3. – С. 60-63; Gorczak B. Katalog rękopisów archiwum XX. Sanguszków w Sławucie. Ułożył i historią tegoż archiwum skreslił Bronisław Gorczak, konserwator zbiorów sławuckich. – Sławuta, 1902; Kardaszewicz S. Dzieje dawniejsze miasta Ostroga. Materiały do historyi Wołynia. – Warszawa – Kraków, 1913.

Тарас Вихованець

АКТОВІ КНИГИ

Узагальнена назва для книжкової документації судово-адміністративних установ, які діяли протягом XV-XVIII ст. на українських землях, що входили до складу Ве-

ликого князівства Литовського та Польського королівства (після 1569 р. – Речі Посполитої). Варіанти назв А.: книги судово-адміністративних установ, урядові, судові, замкові, гродські, земські, підкоморські, міські (лави, війтівські). При повній втраті архівів ОА та міських установ Острога є наймасовішим джерелом, у якому є дані про пов'язаних із нею світських та релігійних діячів.

На підпольських українських землях (Галичина, Західне Поділля) поява А. пов'язана із запровадженням коронного права у 1434 р. (Руське воєводство) і в 1462 р. (Белзьке воєводство), яке спричинило появу гродських і земських судів, що існували в кожному повіті. На підлитовських українських землях (Київщина, Східне Поділля, Волинь) А. поширилися протягом другої третини XVI століття.

Види записів в А.: 1) документи офіційної влади (публічно-правові акти): розпорядження (привілеї, універсали, листи), верховної влади (короля польського і великого князя литовського); 2) нотаріальні акти: заповіти, дарчі, купівля-продаж, застава, обмін маєтків; 3) судові документи: судові листи, вирокі, декрети, присяги, процесуальні дії; 4) заяви про збитки й шкоди, скарги, свідчення уповноважених, свідків; 5) записи про виконання судових вироків, двосторонніх угод та заповітів: уведення у володіння, сплата боргу, передача застави, межування земель, реєстрація майна, інвентаризація замків і маєтків. Найбільшими є дві останні групи.

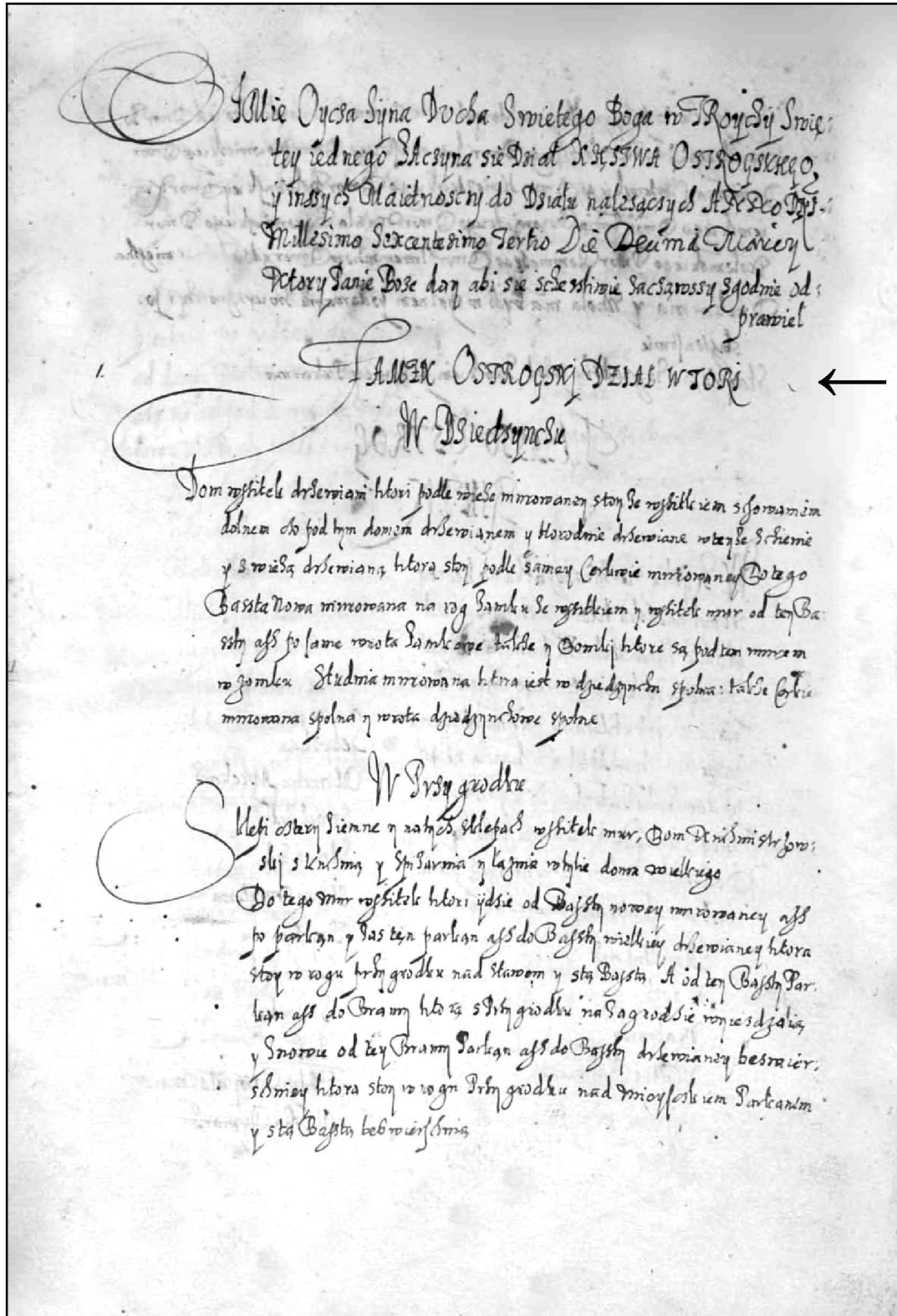
На Волині до судово-адміністративної реформи 1564-1566 рр. А. запроваджувалися як у господарських замках (Луцьк, Володимир, Кременець) – на підставі великокняжого права, так і магнатських (Острог, Заслав, Дубно, Рівне, Олика тощо) – на підставі доменіального права. Найраніший із відомих виписів із луцьких замкових книг датується 12 березня 1520 року. У Кременці замкові книги були запроваджені бл. 1541 р., у Володимирі найра-

ніші виписи із замкових книг сягають 1550-х років. Після реформ 1564-1566 рр., коли були запроваджені гродські, земські й підкоморські суди, замкові уряди і книги залишилися у сфері доменіального судочинства магнатів, а нові установи шляхетського самоврядування (земські й підкоморські суди) отримали право вести власні урядові книги. Замкові великокнязівські уряди трансформувалися у гродські суди, відповідно замкові книги стали називатися гродськими.

У маєтках князів *Острозьких* А. (замкові) велися на підставі доменіального права власників. В Острозі вони з'явилися не пізніше 1522 року. В акті 1542 р. на введення у володіння Острозькою волостю Беати і *Гальшики Острозьких* міститься унікальна згадка про 21 книгу, які зберігалися в Острозькому замку. У XIX ст. окремі міські книги Острога були в архіві Сангушків у Славуті; віднайдений лише фрагмент однієї, з документами 1662-1703 рр. (виявлена П. Кулаковським у Чернігівському історичному музеї ім. В. Тарновського). Збереглася замкова книга Заслава за 1574-1576 рр. (Краківський воєводський архів на Вавелі) та міська з Козлина.

До нашого часу дійшли лише згадки про ведення замкових книг в Острозі, а також поодинокі виписи з острозьких замкових книг, внесених до книг інших установ або таких, що фігурують у формі виписів. Розташування володінь князів *Острозьких* по всій Речі Посполитій, поріднення князів із магнатами України, Білорусі, Литви та Польщі, зайняття ними різних державних посад мало наслідком появу свідчень про них в А. різних регіонів держави.

А. з українських земель Речі Посполитої зберігаються в Центральному державному історичному архіві України у м. Києві (Волинь, Київщина, Поділля) і Центральному державному історичному архіві України у м. Львові (Галичина).

Опис Острозького замку в інвентарі Острожчини 1603 року

